

LECTURA I COMENTARI DE TEXT

1 INTRODUCCIÓ

Ens ocuparem aquí no de contingut pròpiament dit sinó de procediments, és a dir, habilitats que l'alumnat haurà de dominar al llarg del curs. El que interessa, sobre tot, són les indicacions que es donaran sobre com fer un comentari de text. Indicacions que han de servir no només en aquest curs de *Filosofia i ciutadania*, de primer, sinó també i molt especialment en el d'*Història de la filosofia*, de segon. Els comentaris de text són importants, en aquesta matèria, des de dos punts de vista.

1. D'una banda el comentari de text és una de les millors maneres de llegir en profunditat, i es podria afirmar, fins i tot, que és una manera particularment filosòfica de fer-ho. En afirmar que un comentari de text és una manera filosòfica de llegir, s'està fent servir el concepte socràtic de filosofia, en el sentit que per a Sòcrates (i Plató) el diàleg està indissolublement lligat a la filosofia. En sentit estricte el diàleg ho és de la paraula viva, de l'intercanvi d'arguments parlats, en un discurs que va avançant i que pot ser contínuament modificat, quan la demanda de claredat o l'aportació de nous arguments ho requereix. En el mateix sentit estricte no hi ha diàleg amb un text escrit, perquè aquest ha petrificat el discurs: el text, un cop escrit, ja no s'altera, ni en el cas de que se li oposi alguna rèplica; no es pot modificar el que, un cop escrit, ja està dit per sempre. Però d'alguna manera sí que hi ha un cert diàleg amb el text en el "comentari de text":

- És veritat que quan es llegeix un text no una sinó deu vegades, aquest, tossudament, repeteix el mateix, exactament el mateix, de la primera a l'última, a diferència del que passa amb el diàleg parlat, en el que quan algú, per exemple, diu que no entén alguna part del discurs, l'interlocutor pot repetir potser el mateix, però amb altres paraules que ho facin més entenedor; o quan a una determinada afirmació es replica amb un argument contrari, les noves raons aportades poden fer modificar el que

s'havia afirmat moments abans i, aleshores, el primer interlocutor podria repetir la mateixa afirmació modificada en part, o una altra de totalment diferent. I tot això és el que ni passa ni pot passar amb un text escrit.

- Però en cert sentit sí que és possible. Quan el lector no entén un text, o no acaba d'entendre'l, el torna a llegir, i, tot i que el text segueix dient el mateix, després d'unes quantes lectures normalment l'entén millor. O sigui, li diu més coses de les que li deia en una primera lectura. Objectivament el discurs no ha canviat, però sí ho ha fet per al lector. A més, qualsevol estudiós recordarà casos d'alguna lectura que no ha entès, o ho ha fet escassament, però que quan l'ha repetit anys més tard el text li ha resultat molt més clar (i la raó no és el temps passat sinó els coneixements que s'han anat acumulant sobre la matèria). No en va la primera instrucció que es donarà sobre l'elaboració d'un comentari de text és la "lectura atenta del text", i la recomanació redundante de que no es pretengui mai fer un comentari després d'una única lectura, perquè resulta massa perillós: si al llarg del comentari, en l'exercici d'aprofundiment del text que representa, es descobreix un error respecte la primera interpretació (com de vegades passa en mig d'un examen) el resultat pot ser fatal, perquè sovint no hi ha temps per a rectificar.

Així, doncs, en un cert sentit, canvia –per al lector– el missatge (que no el contingut) del text. Però, a més, el comentari de text consisteix, d'alguna manera, en un diàleg amb el text escollit. Com es veurà, no només cal interpretar-lo i analitzar-lo sinó també sovint situar-lo, contextualitzar-lo i, fins i tot, valorar-lo, o sigui donar-li la rèplica i dir en què s'està d'acord i per què i en què no i per què (a tall d'exemple, a la pregunta número 5 del comentari de text dels exàmens de selectivitat es demana una valoració personal d'una qüestió filosòfica).

2. Aquest exemple ens condueix al segon punt de vista: el de la importància que té el comentari de text en els exàmens de filosofia. El comentari de text s'ha imposat de tal manera com a model d'examen que gairebé hi apareix sempre, de vegades com una part i d'altres constituint-lo de forma total, com és el cas dels exàmens de filosofia en les proves de selectivitat. Cal, per tant, aprendre a fer-los i després anar practicant.

A part del comentari de text pròpiament dit, també farem comentaris informals, més superficials, però que poden resultar força interessants.

2 LA LECTURA FILOSÒFICA

La filosofia és una activitat intel·lectual, però és també el resultat d'aquesta activitat, i aquest resultat està recollit fonamentalment en les obres dels filòsofs. Possiblement la millor manera d'estudiar filosofia és llegint els seus textos, i un curs de filosofia hauria d'anar acompanyat de la lectura de textos filosòfics. És clar que en un curs telemàtic de les característiques del nostre és difícil encabir-n'hi gaires i que la lectura de llibres sencers en bona mesura no pot anar més enllà d'una simple recomanació. El que sí farem és incorporar al material de cada tema uns quants fragments de textos que serveixin de complement a l'estudi. D'altra banda, el fet que siguin fragments no molt amplis ha de permetre entrar en contacte amb una més gran varietat de textos i d'autors, és a dir, entrar en contacte amb més *mirades* filosòfiques.

Hi ha una distinció clàssica, que és la que es fa entre llibres de filosofia (les obres dels filòsofs) i llibres sobre filosofia (els manuals i llibres de text), tot i que moltes obres reuneixen ambdues característiques. Aquí, naturalment, el que més ens interessa és l'obra filosòfica, però per motius didàctics tindran cabuda tots aquells textos que considerem oportuns.

En l'àmbit de la filosofia no és acceptable conformar-se amb una lectura superficial. Cal reconèixer que aprendre a llegir filosofia requereix temps, paciència i esforç, però un esforç que paga la pena. El model de tota lectura filosòfica ha de ser sempre el comentari de text.

3 EL COMENTARI DE TEXT

3.1 Com es fa un comentari de text

Hi ha diversos tipus de comentari, mètodes diferents i diferents maneres de fer-lo. En primer lloc es pot distingir entre:

- a) Comentaris de text oberts; i
- b) Comentaris de text tancats

Els primers no porten cap indicació de com fer-ho; els segons van acompanyats d'unes quantes preguntes que el condueixen. Darrerament, almenys en els exàmens de selectivitat, s'han imposat els del segon tipus i, per tant, són aquests els que aquí es presentaran i amb el tipus de preguntes que es fan en els exàmens esmentats. Però en qualsevol cas, per fer un comentari sempre s'han de seguir els passos següents:

1. Lectura atenta del text. (Comprensió lectora)

Cal llegir tranquil·lament el text, amb atenció, fins que s'entengui tan clarament con sigui possible el tema o temes tractats i es compreguin totes les paraules (si cal, es pot utilitzar el diccionari). Els aspectes que, de moment, han de quedar clars són els següents:

- a) L'estructura: si té parts o no i, si en té, de quina manera estan relacionades.
- b) La temàtica: de què tracta el text, quines són les idees o les tesis principals i quines les subordinades, etc.
- c) Els tipus d'enunciats que utilitza: afirmacions, hipòtesis, interrogacions...

2. Disseny del pla del comentari i selecció dels aspectes que cal comentar

Si es tracta d'un comentari de text obert, és útil fer una llista que inclogui:

- a) Les idees principals del text (afirmacions del text, conceptes o expressions fonamentals, tipus d'arguments que s'utilitzen...).
- b) Idees o aspectes que només estan insinuades.
- c) Idees o aspectes que es pressuposen i que poden ser importants per fer el comentari.
- d) El que sabem de l'autor, de la seva obra o del tema concret del text.
- e) El que sabem sobre el que altres autors han dit del tema.

Si el comentari és tancat (el més habitual en aquest curs, pel que ja s'ha explicat), són les preguntes les que marquen la pauta i ens podem estalviar aquest pas.

Aquestes dues primeres parts, però, no són encara pròpiament el comentari de text. La primera és una part prèvia, preparatòria, però d'una importància fonamental, i la segona només la planificació del treball.

3. Redacció del comentari

Aquesta part constitueix, de fet, tot el comentari de text, i el que cal fer en concret depèn del tipus de comentari que es demana. En el model que aquí es farà servir, del que es tracta és de contestar les preguntes que acompanyen l'exercici, cadascuna de les quals s'ha de contestar per separat.

Un comentari de text pot ser un exercici llarg, que pot portar molta estona. Però quan el comentari és un examen (o forma part d'un examen), alguns d'aquests requisits no són possibles: no es pot consultar un diccionari ni es disposa d'un temps il·limitat.

En qualsevol cas, tot comentari ha de tenir (repartides de la forma que sigui) aquests tres apartats:

a) **Part informativa.** Consisteix, fonamentalment, en situar el text en el seu context.

b) **Part analítica.** El comentari pròpiament dit: anàlisi del contingut, de l'estructura, de les relacions, etc.

c) **Part valorativa.** On s'ha de donar l'opinió personal sobre el text.

En alguns comentaris la primera part no és possible perquè, per exemple, no es coneix l'autor del text; i de vegades no es té prou criteri per fer una valoració. La part analítica és la que no pot faltar mai, perquè és el nucli del comentari. En tot cas, en un comentari tancat, el que s'ha de fer, invariablement, és contestar, sense restriccions, les preguntes.

3.2 Els comentaris en els exàmens de selectivitat

Les preguntes dels comentaris de text de la selectivitat actual són les següents (a sota de cada pregunta hi ha una explicació de com cal elaborar la resposta corresponent).

1. Explicar breument les idees principals del text, i com hi estan relacionades. (2 punts)

Fer una síntesi del text és expressar les tesis principals del text, intentant, en la mesura del possible, no repetir les paraules exactes de l'autor, i indicant l'estructura lògica del text, és a dir, quina relació hi ha entre les diferents tesis. Amb aquesta pregunta es vol valorar la comprensió del text. Els principals errors que s'acostumen a cometre en contestar aquesta pregunta són els següents:

- *Interpretar el text, explicant-lo. Dóna a entendre al corrector que l'alumnat no sap resumir objectivament.*

- *Repetir les paraules de l'autor i fer el resum "retallant d'aquí i d'allà". Demostra al corrector la incapacitat de l'alumnat per a expressar amb el seu llenguatge el que ha dit l'autor.*
- *Prendre idees secundàries i exemples com si fossin tesis principals del text. Demostra al corrector la incapacitat per a diferenciar l'important del secundari.*
- *Expressar dues vegades la mateixa idea perquè l'autor la comenta dues vegades en el text.*
- *Expressar les paraules de l'autor d'una manera desordenada. D'aquesta forma el corrector entén que l'alumnat no sap resumir, ja que no sap ordenar les tesis principals.*

2. Explicar breument el significat d'algunes expressions del text. (1 punt)

Aquesta pregunta requereix posar en pràctica l'habilitat de definir certs termes importants del text, tot tenint present alhora el seu significat al pensament de l'autor i en el context del text en concret. Els principals errors que s'acostumen a cometre en contestar aquesta pregunta són els següents:

- *Definir de forma poc rigorosa els termes: "...és quan...", "és allò que..."*
- *Definir-ho fora del context del text i del pensament de l'autor, com si fos una definició neutra d'un diccionari.*

3. Explicar les raons de l'autor a favor d'una tesi bàsica del text: per explicar aquestes raons s'haurà de fer referència als aspectes pertinents de pensament de l'autor, encara que no siguin explícitament expressats en el text. (3 punts)

Aquesta pregunta consisteix a fer un comentari intern del text triat. En aquesta pregunta l'alumnat haurà d'explicar i interpretar filosòficament certes afirmacions que l'autor fa en el text, així com relacionar les tesis principals del text amb altres aspectes de la filosofia de l'autor. L'alumnat pot també contextualitzar les afirmacions del text dintre de l'època o els corrents filosòfics en els quals es basa o als quals s'oposa. Per aquest motiu, un bon comentari suposa una referència gairebé constant del que es diu amb les tesis proposades per l'autor en el text. Els principals errors que s'acostumen a cometre en aquesta pregunta són els següents:

- *Elaborar un tema teòric en el qual s'exposen les principals idees de l'autor referides al tema que tracta el text. És una manera de no contestar al que es demana (fer un comentari del text) sinó al que l'alumnat li ve de gust.*
- *Fer una paràfrasi del text, és a dir, tornar a dir amb altres paraules el que diu l'autor, sense explicar-lo amb la profunditat requerida. Demostra al corrector que l'alumnat no té capacitat ni nivell acadèmic per a comentar el text d'acord als seus coneixements teòrics de l'autor.*

4. Comparar un concepte important en el pensament de l'autor (vinculat amb les idees del text) amb un altre, que pot ser d'un autor diferent. (2 punts)

Consisteix en un exercici de relació, és a dir, de recerca de semblances i diferències entre la posició de l'autor del text sobre determinada qüestió i la posició de qualsevol altre autor del temari. La resposta d'aquesta pregunta suposa en qualsevol cas que l'alumnat hagi comprès la posició dels autors estudiats sobre qualsevol aspecte de la seva filosofia. Per a aquesta pregunta no s'ha de tenir en compte el text. D'altra banda cal assenyalar aquí també que la tendència d'algunes persones a aprendre's de memòria les teories dels autors sense comprendre-les del tot pot resultar nefasta en aquesta pregunta, doncs aquí no es demana que l'alumnat exposi l'opinió d'un autor i després la de l'altre, sinó que les relacioni, és a dir expliqui en quina mesura el que diu un autor és admès o rebutjat per un altre, el que només es pot fer des d'una posició de comprensió dels autors, no des de la sola memorització. Els principals errors que s'acostumen a cometre en aquesta pregunta són els següents:

- *Juxtaposició de les opinions dels autors a relacionar sense establir entre ells una autèntica comparança. Dóna a entendre al corrector que l'alumnat no ha comprès el que escriu, ja que és incapaç de contestar al que se li pregunta.*
- *Comparació dels dos autors que no se cenyeix al que es pregunta, sinó que es fa general o en altres aspectes del que es demana.*

5. Fer una avaluació raonada i personal d'una tesi filosòfica directament relacionada amb el contingut del text. (2 punts)

Es tracta d'elaborar un escrit personal sobre la qüestió plantejada amb coherència racional i redacció acurada. És important que l'opinió estigui en tot moment raonada, és a dir, il·lustrada amb exemples i tesis que suportin les afirmacions. És convenient utilitzar la tercera persona, ja que confereix una major sensació

d'objectivitat. D'altra banda, cal utilitzar un llenguatge acadèmic i defugir d'un llenguatge col·loquial, així com evitar les opinions massa radicals, que acostumen a ser poc autocrítiques i de vegades massa ingènues. Convé pensar que cada qüestió admet l'observació de pros i contres.

Observacions finals

Acabarem amb algunes observacions sobre el qüestionari anterior. Cal observar que en els exàmens de selectivitat les preguntes dels cometaris van sempre acompanyades de la puntuació corresponent; per altra banda, cal tenir present que aquest comentari correspon a un curs d'història de la filosofia, i no és totalment adient per a l'assignatura de primer. Per aquest motiu els comentaris que es faran en aquest primer curs estaran inspirats en aquest model, però les preguntes no seran idèntiques. També cal tenir en compte que la formulació de les preguntes dels exàmens de selectivitat poden variar lleugerament d'un curs a un altre.

Per acabar, no està de més deixar clar què no ha de ser un comentari de text:

- No és una mera paràfrasi, una simple repetició del que ja diu el text (tot i que la primera pregunta dels comentaris de l'actual examen de selectivitat demanen una cosa que s'hi assembla una mica, encara que no exactament i, en tot cas, és només una part del comentari).
- No és una excusa per desplegar els coneixements que es puguin tenir sobre la matèria o l'autor del text, al marge del fragment concret escollit per fer el comentari.

Cal tenir present que hi ha bibliografia especialitzada i a diverses pàgines d'internet es poden trobar no només models de comentaris, sinó també molts de resols.